საქართველოს მეცნიერებათა ეროვნული აკადემია

ქართული ენციკლოპედიის ი. აბაშიძის სახელობის მთავარი სამეცნიერო რედაქცია

გიორგი XI

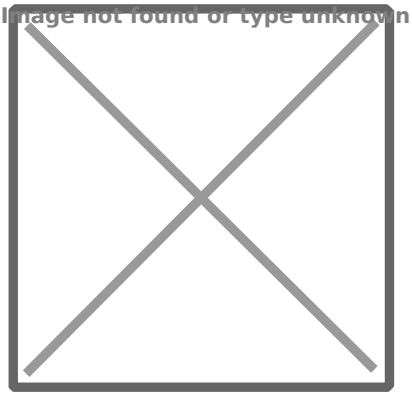

გიორგი XI უცნობი მხატვარი. შ. ამირანაშვილის სახელობის ხელოვნების მუზეუმი თბილისი

(გ. 1709), ქართლის მეფე (1676–88, 1703–09), ვახტანგ V -ის ძე. 1675 ირანს მიმავალი ვახტანგ V მოულოდნელად ხოშკარში (ირანი) გარდაიცვალა. წასვლის წინ ქართლის გამგებლად მან თავისი მეორე ვაჟი – გიორგი დანიშნა. მეფედ რომ დაემტკიცებინათ, გიორგი ირანში გაიწვიეს, მაგრამ ეს საქმე შეაფერხა ირანში აღზრდილმა, ისპაანის ტარუღად მყოფმა. გ. XI-ის მომდევნო ძმამ – ალექსანდრემ, რ-საც ქართლის ტახტი თავისთვის სურდა. ამის საწინააღმდეგოდ იმერეთის ტახტისათვის მებრძოლი არჩილ II ახალციხიდან სადგერში გადმოვიდა და ქართლის შემომტკიცებას შეუდგა. შაჰმა სულეიმანმა (1666– 94) ისევ გიორგი არჩია, მუსლიმანობა მიაღებინა, შაჰნავაზ-ხანი უწოდა და 1677 საქართველოში გამოისტუმრა.

გ. XI-ის, ანუ შაჰნავაზ II-ის მეფობა (1676–88) აღინიშნა ქართლში ფეოდალური ანარქიის გამწვავებით, ამასთან, ის მამაზე მეტად იღვწოდა დამოუკიდებლობისა და საქართველოს გაერთიანებისათვის. შაჰს არჩილის ურთიერთობა ახალციხის ფაშასთან საეჭვოდ მიაჩნდა, ამიტომ გ. XI-ს მისი შეპყრობა და ირანში გაგზავნა დაავალა. გ. XI-მ დავალება არ შეასრულა. უფრო მეტიც, ქართლის სპარსოფილი თავადები გაანადგურა და კახეთის დაკავებაც სცადა. ამით უკმაყოფილო შაჰმა გ. XI გადააყენა და მის მაგივრად თეიმურაზ I-ის შვილიშვილი, ახალგამაჰმადიანებული ერეკლე I (ნაზარალი-ხანი) დანიშნა (1688–1703). გ. XI-მ თავი იმერეთს შეაფარა და იქიდან შეეცადა ტახტის დაბრუნებას. 1691 ქართლში გადმოვიდა და ოთხი წლის განმავლობაში ებრძოდა ერეკლე I-ს

ტახტისათვის, მაგრამ არაფერი გამოუვიდა. ბოლოს იძულებული გახდა შაჰს დამორჩილებოდა და 1696 ისპაანში გაემგზავრა. ამასობაში შინაპოლიტიკური ვითარება ირანში მკვეთრად გაუარესდა – პროვინციები განკერძოებისაკენ ისწრაფოდნენ. განსაკუთრებით საშიში ვითარება შეიქმნა ავღანეთში. ირანის ახ. შაჰმა ჰუსეინმა (1694–1722) ავღანელთა წინააღმდეგ გამოცდილი მებრძოლისა და მხედართმთავრის გ. XI-ის გამოყენება გადაწყვიტა. მან ქართლის ყოფილი მეფე შემოირიგა და თავისი უფლებები აღუდგინა (1703), თუმცა ირანში დაიტოვა, ირანის სპასალარობა და ყანდაარის ბეგლარბეგობა უბოძა და ავღანელთა დაშოშმინება დაავალა. ქართლში გ. XI-ის თხოვნით მის მოადგილედ ვახტანგ ლევანის ძე გამოგზავნეს. გ. XI-მ ავღანეთში აჯანყება ჩაახშო და დატყვევებული ავღანი ტომების განმათ. ბრძოლის მეთაური მირვეისი ისპაანში გააგზავნა. ამ უკანასკნელმა შეძლო შაჰის კარის მოსყიდვა და უკან ყანდაარში დაბრუნება. მალე გ. XI მირ-ვეისის დაგებულ მახეში გაება – ცბიერმა ყანდაარელმა თავისი ქალიშვილი შესთავაზა ცოლად და ამ მოვლენის აღსანიშნავად გამართულ ნადიმზე მიწვეული სასიძო და მისი ამალა ღალატით ამოხოცა.

ქართლში შექმნილი მძიმე *პოლიტ.* სიტუაციის მიუხედავად, გ. XI-მ შეძლო თავისი კვალი დაეჩნია ქართ. კულტ. განვითარებისათვის. ცნობილია მისი მუდმივი ზრუნვა ქართ. ხელნაწერთა დაცვა-გამრავლებაზე. მისი დავალებით 1680 მდივანმა ბეგთაბეგ თანიაშვილმა დაამზადა ვეფხისტყაოსნის ძვირფასი ხელნაწერი. მისივე დავალებით იაკობ დუმბაძემ გალექსა ბაგრატ ბატონიშვილის პოლემიკური ნაშრომი მაჰმადიანობის წინააღმგიო დეგ. მანვე შეუკვეთა სულხან-საბა 25 ორბელიანს ქართ. განმარტებითი ლექსიკონის შედგენა.

წყარო : გორგიჯანიძე ფ., საქართველოს ისტორია, ს. კაკაბაძის *გამოც.*, «საისტორიო მოამბე», ტფ., 1925, [ტ.] 2; ეგნატაშვილი ბ., ახალი ქართლის ცხოვრება, წგ.: ქართლის ცხოვრება, ს. ყაუხჩიშვილის *გამოც.*, ტ. 2, თბ., 1959; ვახუშტი, აღწერა სამეფოსა საქართველოსა, იქვე, ტ. 4, თბ., 1973.

ლიტ.: გ ვ რ ი ტ ი შ ვ ი ლ ი დ., ნარკვევები საქართველოს ისტორიიდან (XV–XVII სს.), [ტ.] 2, თბ., 1965; კ ა კ ა ბ ა ძ ე ს., საქართველოს ისტორია. ახალი საუკუნეების ეპოქა (1500–1810), ტფ., 1922; საქართველოს ისტორიის ნარკვევები, ტ. 4, თბ., 1973.

გ. მაისურაძე